

Капируля М.*

ЗАГРОЗА ЯДЕРНОГО ТЕРОРИЗМУ В ПОСТБІПОЛЯРНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Розглядаючи роль ядерної зброї в сучасній системі міжнародних відносин, зокрема, в рамках з'ясування питання про роль ядерної зброї та ядерних матеріалів в рамках виникнення нових загроз, слід зупинитися на розгляді такого питання, як можливість використання терористичними організаціями ядерної зброї.

Прояви міжнародного тероризму в постбіполярній системі є одним з найнебезпечніших конфліктогенних факторів, не в останню чергу тому, що вони найменше з усіх інших піддаються попередженню та врегулюванню. У спробах їм протидіяти з усією очевидністю проявляється криза традиційних механізмів стабілізації міжнародної системи і недостатня готовність нової структури ці фактори стримувати. Хоча міжнародний тероризм існував і в попередніх міжнародних системах, його значення рідко виходило за рамки локального. Тероризм міг відігравати епізодичну роль в протіканні окремих міжнародних конфліктів, але не претендував на загальносистемне значення. Особливості тероризму в постбіполярному світі полягають у розширенні кола суб'єктів терористичної діяльності, набору їхніх стратегій та систем мотивацій, організаційних структур та цілей; вдосконаленні технологічних засобів, які можуть використовуватися терористами: від тактичної конвенційної зброї до зброї масового знищення. В результаті сучасний тероризм являє собою значно більш складне комплексне явище в порівнянні з попередніми історичними аналогами. Внаслідок збільшення складності та комплексності сучасного тероризму виникає потреба переоцінки стратегій протидії тероризму та нового підходу до вивчення цього явища загалом.

Горизонтальне розповсюдження ядерної зброї в свою чергу викликає особливе занепокоєння в контексті можливості отримання ядерної зброї недержавними акторами міжнародних відносин, особливо це стосується перспективи отримання ядерної зброї терористичними організаціями, продуктивність ядерного стримування яких ставиться під великий сумнів, оскільки, у терористів немає традиційних об'єктів (території, зосередженої армії, населення, об'єктів інфраструктури), проти яких можна було б застосувати ядерну зброю, а отже, роль функції залякування ядерною зброєю, що є важливим елементом ядерного стримування зводиться практично до нуля.

Серед дослідників даної проблеми немає єдиної думки щодо можливості використання терористичними організаціями ядерної зброї.

При розгляді проблеми варто зупинитися на декількох аспектах проблеми.

Перш за все, варто приділити увагу ступеню ризику, що надходить з загрози ядерного тероризму. Для того, щоб визначити ступінь ризику ядерного тероризму, нам потрібно звернутися до декількох змінних. Ступінь ризику ядерного тероризму можна зобразити як функцію можливостей та наслідків втілення терористичного акту з використанням ядерної зброї. Таким чином, ми можемо вивести формулу, згідно з якою:

$$P = M \times H$$

* студент 5 курсу відділення «міжнародні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Манжола В.А.

Відповідно, чим більший ступінь можливостей та позитивних наслідків для терористичних організацій, тим більший ризик становить загроза ядерного тероризму і навпаки.

В свою чергу, Можливість можна представити як добуток намірів та засобів втілення намірів терористичними організаціями ($M = 3 \times \text{Наміри}$)

Перш за все варто розглянути Можливості використання терористичними організаціями ядерної зброї.

Найбільш важливою складовою можливостей є Засоби втілення ядерного тероризму, тобто, власне, наявність ядерної зброї в організації.

Дослідники розглядають три основні шляхи отримання ядерної зброї терористичними організаціями: зброю можна вкрасти, купити або ж побудувати.

В світі на сьогоднішній день існує близько 27 тисяч одиниць ядерної зброї, які потенційно є об'єктом для викрадення з боку терористів. Однак, слід зауважити, що зброя, яка знаходиться в арсеналах держав, настільки інтенсивно охороняється, що можливість її викрадення є мінімальною. Небезпеку становлять передислокування зброї та її утилізація, коли фізична охорона є не настільки значною. Однак, якщо гіпотетично припустити, що ядерна зброя буде викрадена терористами, то ймовірність застосування залишається вкрай низькою, через те, що ядерна зброя оснащена системою захисту від зовнішнього втручання за допомогою електронних кодів, можливість невірного введення яких обмежується. Крім того, існує ще один ступінь захисту (SAFF), який передбачає проведення послідовного ряду маніпуляцій зі зброєю для її активації. Отже, навіть якщо викрадення ядерної зброї відбудеться, що саме по собі є малоімовірним, можливості для використання такої зброї є мінімальними.

Другою можливістю отримання ядерної зброї є її купівля у ядерних країн. Однак, офіційні уряди не підуть на такий крок, розуміючи, що це призведе до негативних наслідків як для великих ядерних держав, яким вигідно зберігати статус-кво з ядерного питання, так і для невеликих країн, оскільки факти продажу ядерної зброї призведуть до міжнародної ізоляції та санкцій. Більш вірогідним є варіант купівлі ядерної зброї шляхом підкупу окремих корумпованих посадових осіб. В цьому аспекті, занепокоєння викликає, зокрема, Пакистан.

Нарешті, третім способом отримання ядерної зброї є власне виготовлення зброї. Перш за все, слід зауважити, що жодна терористична організація, незважаючи на прецедент, який свідчив про такі намагання, не може самостійно виробляти ядерні матеріали, придатні для виготовлення ядерної зброї. Отже, для того, щоб побудувати ядерну зброю, терористам перш за все необхідно мати для цього збагачений уран або плутоній в достатній кількості для побудови ядерної зброї. Хоча ядерні матеріали, придатні для використання для виробництва ядерної зброї важко отримати, все ж таки, прецеденти викрадення таких матеріалів були, хоча й у недостатній кількості для виробництва ядерної зброї. Існують два типи ядерних бомб, для яких потрібно порядку 50 та 25 кілограм збагаченого урану та плутонію відповідно. Інші матеріали для виробництва зброї не становлять дефіциту. Отримання достатньої кількості збагаченого урану або плутонію становлять найбільшу перешкоду на шляху отримання терористичними організаціями ядерної зброї.

Отже, можливість отримання терористичними організаціями є досить низькою, однак, не зводиться до нуля.

Якщо припустити, що терористичним організаціям все ж таки вдасться отримати ядерну зброю, то доцільним буде розглянути, які наміри будуть переслідувати терористичні організації.

Першим шляхом використання ядерної зброї є декларування її наявності, тим чи іншим способом, та висунення поряд з цим вимог організації при загрозі застосування

зброї. При цьому ціллю таких дій терористів можуть служити як керівництво країни, так і її населення, яке через масову паніку, евакуацію викличе дестабілізацію ситуації в країні та послужить додатковим фактором тиску на керівництво при розгляді поставлених йому вимог.

Другим шляхом є безпосереднє використання ядерної зброї проти різних об'єктів. При цьому не слід забувати, що об'єктами терористів є не безпосередні жертви від терористичних атак, а їх спостерігачі. Першим шляхом безпосереднього використання яд. зброї є демонстрація без людських жертв. Однак такий розвиток подій мало ймовірний, оскільки, навіть якщо терористичній організації вдасться здобути ядерну зброю, кількість її буде надзвичайно обмеженою, а тому використання її як засобу демонстрації буде недоцільним, оскільки при відмові об'єкту демонстрації до співпраці, в орг. Може не залишитися дієвих засобів переконання. Другим шляхом є використання зброї проти живих цілей. При цьому існує проблема вибору між використанням зброї проти цивільного або військового населення.

Ядерна зброя також може теоретично служити об'єктом продажу.

Припускається можливість добровільної здачі ядерної зброї, що буде переслідувати дві цілі: по-перше, це буде демонстрацією наявності зброї в організації; по-друге, в разі використання ядерної зброї проти населення, організація ризикує втратити свою базу підтримки, натомість, здавши зброю, соціальна база підтримки організації може збільшитися.

Загалом, у своїх вимогах, терористичні організації, незалежно від того, який засіб для висунення вимог вони використають, переслідують дві стратегії - «стримування» та «примусу». При цьому, може коливатися коло об'єктів використання ядерної зброї. Стратегія стримування, тобто намагання утримати об'єкта від певних дій, є більш вірогідною для терористичних груп.

Розглядаючи наслідки використання ядерної зброї варто зауважити, що у випадках, коли наміри терористів не доходять до прямого використання організаціями ядерної зброї, наслідком отримання даної зброї стануть беззаперечні поступки з боку об'єктів терористів на їх користь. В разі ж безпосереднього використання ядерної зброї, ефект буде набагато сильнішим від використання конвенційної, хімічної та біологічної зброї. Безпосередні ефекти від використання можна розподілити на фізичні втрати об'єктів тероризму (жертви, в залежності від успішності використання ядерної зброї можуть сягати тисяч і навіть десятків тисяч людей, якщо брати за аналогію використання ядерних пристроїв в Хіросімі та Нагасакі), та економічні і політичні втрати, які можуть стати критичними для об'єкту нападу. Таким чином, наслідки використання ядерної зброї є надзвичайно привабливими для терористичних організацій.

Використовуючи вищезгадану формулу, ми можемо зробити висновок, що ризик терористичної атаки з використанням ядерної зброї, зважаючи на те, що можливості є мінімальними, при тому, що наслідки використання є сприятливими для терористичних організацій є нижчим середнього. При цьому, варто звернути увагу, що даний ризик не є мінімальним.

Протидія можливим терористичним атакам за допомогою ядерної зброї є складним питанням перш за все через те, що традиційна логіка ядерного стримування, яка діє між державними акторами не діє в рамках терористичних організацій. Система цінностей терористів відрізняється від системи цінностей національних держав та інших акторів міжнародних відносин, а отже, не діє теорія раціонального вибору. Основними напрямками щодо протидії виникненню ядерного тероризму можна вважати:

- перешкодження подальшому поширенню ядерної зброї суверенних держав;
- Забезпечення фізичної охорони ядерних об'єктів;

- Забезпечення охорони матеріалів для виробництва ядерної зброї та контроль над їх видобутком, особливо в державах, які не мають ядерної зброї;
- Контроль за можливими випадками контрабанди ядерних речовин (Ініціатива контролю морських перевезень США);
- Розвиток технологічних засобів контролю над ЗМЗ та речовин для її виготовлення;
- Покращення діяльності розвідки;
- Дотримання та вдосконалення режиму НЯЗ.
- Загальні дії, пов'язані з боротьбою з тероризмом як явищем, які повинні носити системний характер та мати на меті знищення основ для виникнення терористичних організацій.